

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLI İLKOKULLARDA GÖREVLİ ÖĞRETMENLERİN STRES DÜZEYLERİ

STRESS LEVELS OF TEACHERS IN PRIMARY SCHOOLS WITH MULTIGRADE CLASSES

Süleyman GÖKSOY*, Kemal ARICAN ** H. Merve ERİŞ ***

ÖZET: Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlerin stres kaynakları, stres belirtileri, stresin performans etkileri ve stresle başa çıkma yöntemlerine ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanan mevcut araştırmada, tarama modeli kullanılmıştır. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinde stres yaratan durumlar ve etkilerini saptamak amacıyla ölçek yoluya veriler toplanmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini Türkiye’deki birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri tamamdır. Araştırmada bu evrenden bir örneklem alma yoluna gidilmeyerek; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2013-2014 eğitim ve öğretim yılında, Rize, İstanbul (2) Erzurum ve Mersin illerinde düzenlenen “Birleştirilmiş Sınıf Uygulamaları Seminerleri”ne katılan birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli 322 öğretmen üzerinde veri toplanması yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen “Birleştirilmiş Sınıf Uygulamaları Seminerleri”ne katılan birleştirilmiş sınıf okutan öğretmenler araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırma ile şu sonuçlara ulaşılmıştır. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri az düzeyinden orta düzeye kadar değişik oranlarda stres yaşadıklarını, ancak çok veya pek çok düzeyde stres yaşamadıklarını belirtmektedirler. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri en yüksek stresi *örgütsel stres kaynakları* boyutunda yaşamaktadırlar. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre daha fazla stres yaşamaktadırlar. Birleştirilmiş sınıflarda görevli öğretmenlerin görev yaptıkları okullarda kıdem ve çalışma süreleri az olan öğretmenler daha fazla stres yaşamaktadırlar. Stresle başa çıkmada kıdem yılı daha fazla (tecrübeli) olan öğretmenlerin daha başarılı oldukları görülmüştür.

Anahtar Kavramlar: Stres, birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmen

ABSTRACT: The goal of the research is to demonstrate the stress levels of primary school teachers in charge of teaching and training multigrade classrooms. Scanning model was used in order to determine the current situation. The data were collected by using the survey technique in order to find out the stressful situations and their impacts on primary school teachers in charge of teaching and training multigrade classrooms. Findings were interpreted and suggestions were developed. Target population of the research consists of all primary school teachers in charge of teaching and training Multigrade classes in Turkey. Instead of sampling from this target population; data were collected upon 322 primary school teachers in charge of teaching and training Multigrade classes who participated in “Multigrade Classroom Applications Seminar” held by Ministry of Education in Rize, İstanbul (2), Erzurum and Mersin during the 2013-2014 academic year. Therefore the target population of the research consists of primary school teachers in charge of teaching and training Multigrade classes who participated in “Multigrade Classroom Applications Seminar” held by Ministry of Education. According to the findings, primary school teachers in charge of teaching and training Multigrade classes state that they experience stress at different rates from low level to moderate level and that they do not experience high level of stress. Primary school teachers in charge of teaching and training Multigrade classes experience the highest level of stress due to organizational stress sources (physical conditions, bureaucratic procedures, lack of sources, time problems, program problems). When compared to male teachers, female primary school teachers in charge of teaching and training Multigrade classes experience higher level of organizational stress, show more signs of stress and cope with stress more often. When compared to married teachers, single primary school teachers in charge of teaching and training Multigrade classes state that they experience ‘least’ and ‘moderate’ levels of stress but that they do not experience ‘high’ or ‘very high’ levels of stress.

Key Words: Stress, teachers in primaryschools withmultigrade classes

* Yrd. Doç. Dr. Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, goksoys@hotmail.com

** Dr. Düzce Milli Eğitim Müdürlüğü, kemalbr14@hotmail.com

*** Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, merveeris87@gmail.com

PROBLEM DURUMU

Stres işgörenin uyumunu zorlaştıran, uyum sorunlarına eşlik eden, işgörenin bedensel ve ruhsal sağlığını tehdit eden, verimini düşüren önemli etkenlerden biridir. Bir örgütte stres yaratan etkenler her zaman vardır. (Pehlivan,1993,3). Stres örgütlerde gerek yönetici davranışını, gerekse işgören davranışını olumsuz yönde etkilemekte, örgütün verimsiz ve çalışan bireylerin mutsuz olmasına yol açmaktadır (Akgün ve Kemaloğlu,1991,215). Schafer'a (1987) göre strese direnme, beden ve zihinde meydana gelen yıpranma ve hırpalanma ancak tam bir uyumla önlenebilir. Uyum sürecinden kaynaklanan stres sonucunda bedensel hastalık ve duygusal karışıklık sık karşılaşılan sorunlardır

Stresle ilgili olarak yapılan ilk çalışmalarda stres insan davranışının bir boyutu olarak ele alınmış ve temel olarak "distress-zararlı stres" üzerinde durulmuştur. Araştırma sonuçlarında bazı bireylerin stres karşısında zayıf duruma düşüp ciddi hastalıklara yakalanmalarına karşılık, bazıları için stres, performanslarını artıran bir etken "eustress-yararlı stres" olmuştur. Stres bu boyutta, organizma tarafından bir tehdit olarak yorumlanan uyaranlara organizmanın psikolojik ve fizyolojik tepkilerinin toplamıdır (Pehlivan,1993,10). Stres faktörü ortadan kalkarsa gevşeme, uyku, sindirim gibi durumlarla vücudun yavaşlaması görülür. Stres durumu devam ederse direnme aşamasına geçilir. Stres verici koşullara rağmen uyuma elverişli bir durum ortaya çıkarsa direnç oluşur. Bu durumda organizmanın alarm tepkisi sırasındaki belirtileri ortadan kalkar. Direnç döneminde vücudun direnci normalin üzerindedir. Organizma direnç gösterebiliyorsa stresi yenebilir, aksi taktirde yoğun ve sürekli gerilim, organizmanın savunmasını zayıflatır ve tükenme aşamasını getirir. Stres uzun süreli olursa uyum için vücudun kapasitesi tükenir, savunması azalır ve birtakım hastalıklar ortaya çıkar. Selye'ye göre aşırı stres yaşam süresini kısaltır (Sabuncuoğlu ve Tüz,1996,145).

Örgütsel stres, örgütsel kaynakların bireyin isteklerini karşılama yetersiz kaldığında ortaya çıkar. Bu nedenle kaynaklar ile bireysel istekler arasındaki dengenin korunması gerekmektedir. Bir örgütteki işgörenleri etkileyen farklı stres kaynakları bulunabilir. Pehlivan'a göre (1993,17) örgütlerde stres yaratan kaynaklar; işyükünün fazlalığı, zamanın sınırlılığı, denetim niteliğinin düşük olması, yetkinin sorumlulukları karşılama yetersiz olması, politik havanın yarattığı güvensizlik, rol belirsizliği, örgüt ve bireyin değerleri arasındaki uyumsuzluk, engellenme, rol çatışması, rolle ilgili aşırı yük, sorumlulukların yarattığı endişe, çalışma koşulları, insan ilişkileri ve yabancılaşmadır. Okul denilen örgütün en önemli ve açık özelliği, üzerinde çalıştığı hammaddenin toplumdaki gelen ve topluma giden insan oluşudur. Böylece, okulun birey boyutu kurum boyutundan daha duyarlı, informal yanı formal yanından daha ağır, etki alanı yetki alanından daha geniştir. Gerçekten sosyal bir sistem olarak kurulması ve çalışması gereken okul ortamında, davranış bilimleri ve insan ilişkilerinin yeri bu bakımlardan büyük önem taşır (Bursalıoğlu,1999,33). Yönetim açısından okulun en önemli parçası eğitici personeldir. Sistem özelliği gösteren okullarda her parçanın birimin ya da görevlinin sistemin işleyişinde bir rolü vardır. (Açıkalın, 1998, 31). Öğretmen eğitim sürecinin değişkenlerinden biridir. Sürecin nitelik ve niceliğini planlayan, uygulamayı yöneten ve ürünü değerlendiren yönleriyle öğretmenin yeterlikleri, eğitimin ürününe bağımsız değişken rolü oynar (Bilgen,1998,61).

Saunders ve Watkins'e (1980, 14) göre öğretmenlerde mesleki stres faktörleri şunlardır: Öğrenmek istemeyen öğrencileri motive etmeye çalışmak. Üstlenilen görev ve sorumluluklar için maaşın denk olmadığını hissetmek. Yetersiz bir maaş için çalışmak. Mesleğin ekonomik güvence ihtiyacını karşılamadığını hissetmek. Birkaç problemlili öğrenciyi disipline etmenin diğer öğrencilere oranla daha çok zaman aldığını hissetmek. İşlere yetişememe hissi, yaşamak. Öğrencilere defalarca aynı şeyleri tekrar tekrar söylemek. Gün boyunca hazırlık ve dinlenme için yeterince fırsat bulamamak. Sınıf ya da sınıflarda birbirleriyle sürekli konuşan öğrencilere sahip olmak. Çoğu velinin okul problemleri hakkında ilgisiz olduğunu hissetmek. Okul meseleleri ile ilgili düşünceleri müdüre söyleyememek. Okulda öğretmenler arasında zayıf bir iletişim olması. Bir çatışma ortamının olduğu bir okulda çalışmak. Okul müdürünün çok soğuk ve ilgisiz olması. Okul müdürünün öğretmenlerin fikirlerine değer vermemesi. Okulda öğretmenler arasındaki ilişkilerin zayıf olması. Okul müdürünün öğretmenlere çok az yetki vermesi. Okulda öğretmenler arasında rekabet olması. Öğretmenlerin

öğrenciler üzerinde yeterli kontrole sahip olamaması ve okulda öğretmenler arasında hizipleşmelerin olmasıdır.

Tishler ve Ernest'e göre (1987,7) ise mesleki stres faktörlerini şu şekilde belirlemiştir: Yapılacak işin çok fazla fakat zamanın ise yetersiz olması, değerlendirmede kullanılan ölçütlerin öğretmen tarafından bilinmemesidir. Öğretmenlerin kişisel performansları üzerinde daha çok dönüte ihtiyaç duyması, mesleğin öğretmenin kişisel hayatına engel olması, öğretmenin kendini mesleğine hapsedilmiş hissetmesi, öğretmenin kendisi ile ilgili kararlarda etkili olamaması, öğretmenin mesleği ile kişisel değerleri arasında çatışma hissetmesi, verimsiz toplantılarda çok zaman harcanması, zamanın büyük bir kısmının rutin işlerde geçmesi, iyi işin takdir edilmemesi, öğretmenin diğerlerinden soyutlanması, velilerin ve müfettişlerin nasihatleri, bozulan öğrencileri yönetme, müfettişle uyuşmazlık, öğretimsel fonların yetersiz oluşu, tutarsız eğitim politikaları, öğrenciler tarafından çirkin sözlere hedef olma, yetersiz maaş, ve sorumlulukları taşımak için çok az yetki şeklindedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi stres tepkisi veya değişimlere uyum süreci kısa ve uzun dönemde organizmayı tehdit ederek çeşitli zararlar verir. Strese karşı verilen tepkiler uzun bir zaman dilimi içinde çeşitli kronik hastalıkların gelişmesine zemin hazırlar. Bu hastalıklar baş ağrısı, yüksek tansiyon, kalp rahatsızlıkları gibi bedensel hastalıklar olabildikleri gibi, psikolojik veya zihinsel hastalıklar da olabilir. İnsanlar edinmiş oldukları davranış kalıplarına ve zihinsel özelliklerine göre stres karşısında psikolojik tepki olarak geri çekilme, kabullenme, karşı koyma veya korku, endişe, depresyon gibi duygusal problemler geliştirebilirler. Öte yandan dikkatin azalması, zihni bir konu üzerinde toplama güçlüğü, çeşitli konular arasında ilişki kurma güçlüğü, aşırı unutkanlık, obsessif (takıntılı) düşünceler zihinsel düzeydeki problemlerden bazılarıdır (Baltaş ve Baltaş, 1998,31). Stres belirtileri fiziksel, davranışsal ve psikolojik olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır (Pehlivan, 1993,47). Stresle etkili bir biçimde başa çıkılması gerekir. Stresle başa çıkmada herkes için iyi olan ortak bir çözüm yolu yoktur. Kişi kendi kişilik ve yaşam tarzına uygun olan yöntemleri bulup denemelidir. Bir başka deyişle birey stresinin yönetimini ele almalıdır (Güçlü, 2001). Kuşkusuz, hammadde insan olan eğitim örgütlerinde stresten kaçınmak olası değildir. Bu bağlamda birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenleri örgütsel, yönetsel ve mesleki açıdan strese sokabilecek faktörlerin saptanarak, çözüme katkıda bulunulması son derece önemlidir. Mevcut araştırma ile, birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlerin stres durumu ve etkileri ortaya konulmak amaçlanmıştır.

Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlerin örgütsel stres kaynakları, stres belirtileri, stresin performansa etkileri ve stresle başa çıkma yöntemlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin öğrenim durumu, kıdem, cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre örgütsel stres kaynakları, stres belirtileri, stresin performansa etkileri ve stresle başa çıkma yöntemlerine ilişkin görüşleri anlamlı fark göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, mevcut durumu tespit etmek amacıyla tarama modeli kullanılmıştır. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinde stres yaratan durumlar ve etkilerini saptamak amacıyla ölçek yoluyla veriler toplanmış ve elde edilen bulgular yorumlanarak öneriler geliştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma amacı doğrultusunda bilgi toplamak üzere Pehlivan (1992) tarafından geliştirilen "Eğitim Yönetiminde Stres Kaynakları" adlı ölçek kullanılmıştır. Ölçek beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde deneklere ilişkin kişisel bilgiler yer almıştır. İkinci bölümde örgütün işlevsel ve toplumsal çevresine ilişkin görev, yetki, üretim ve kümeleşme, rol, kültür yapılarına ilişkin stres

kaynakları hakkındaki sorular yer almıştır. Üçüncü bölümde stres belirtilerine ilişkin fiziksel, davranışsal ve psikolojik stres belirtilerine ilişkin maddeler yer almıştır. Dördüncü bölüm stresin performansa olan etkileri, beşinci ve son bölüm ise stresle başa çıkma yöntemlerine ilişkin maddeleri kapsamıştır (Pehlivan, 1993, 89). Mevcut araştırma için hesaplanan veri toplama aracının güvenilirlik (alfa) değerleri aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Veri Toplama Aracının Hesaplanan Güvenirlik Değerleri

Alt Boyutlar	Alfa
Örgütsel Stres Kaynakları	0,931
Stres Belirtileri	0,891
Stresin Performansa Etkileri	0.880
Stresle Başa Çıkma	0.752

Tablo 1’de çalışmada veri toplama aracının güvenilirlik değerlerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Veri Çözümleme Yöntemi

Veri setinin normalliğinin araştırılması amacıyla Kolmogorov-Smirnova normallik testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Normallik Testi (Kolmogorov-Smirnova) Sonuçları

	D	df	p
Örgütsel Stres Kaynakları	0,029	316	0,200*
Stres Belirtileri	0,087	316	0,001
Stresin Performansa Etkileri	0,126	316	0,001
Stresle Başa Çıkma	0,076	316	0,001

Tablo 2’ye göre bağımlı değişkenler olan ölçek alt boyut skorlarının Kolmogorov-Smirnova normallik test sonuçlarına göre “Örgütsel Stres Kaynakları” alt boyut puanlarının anlamlı seviyede normallikten sapmadığı görülmüştür ($D=0,029$, $p=0.200$). Diğer alt boyutlar için ise puanların anlamlı seviyede normallikten saptığı görülmüştür. Mevcut sonuçlar doğrultusunda ölçme aracının boyutlarından “Örgütsel Stres Kaynakları” boyutu için parametrik testler (t- testi ve varyans analizi) diğer boyutlar (Stres Belirtileri, Stresin Performansa Etkileri ve Stresle Başa Çıkma) için ise parametric olmayan testler Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri yapılmıştır.

Ankette kullanılan beşli derecelendirme ölçeğine uygun olarak elde edilen ortalama puanların yorumlanması ve derecelendirilmesi için 0-0.80 (Çok az), 0.81-1.60 (Az), 1.61-2.40 (Orta), 2.41-3.20 (Çok), 3.21-4.00 (Pek çok) puan aralıkları kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini Türkiyedeki birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerin tamamıdır. Çalışmada bu evrenden bir örneklem alma yoluna gidilmeyerek; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2013-2014 eğitim ve öğretim yılında, Rize, İstanbul (2) Erzurum ve Mersin illerinde düzenlenen “Birleştirilmiş Sınıf Uygulamaları Seminerleri”ne katılan birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli 322 öğretmen üzerinde veri toplanması yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen “Birleştirilmiş Sınıf Uygulamaları Seminerleri”ne katılan ve birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan öğretmenler araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubu bilgilerine ilişkin veriler Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Kişisel Bilgiler

		N	%
Cinsiyet	Erkek	248	77
	Kadın	74	23
Medeni Durum	Evli	207	64,3
	Bekar	115	35,7
Yaş	21-30 yıl	184	57,1
	31-40 yıl	116	36
	41-50 yıl	20	6,2
	51 ve üzeri	2	0,6
Görev Türü	Müdür Yetkili	256	79,5
	Öğretmen	66	20,5
Kıdem	1-5 yıl	139	43,2
	6-10 yıl	113	35,1
	11-15 yıl	40	12,4
	16-20 yıl	26	8,1
	21 yıl ve üzeri	4	1,2
Öğrenim Durumu	2-3 yıl yüksek okul	3	0,9
	4 Yıllık Fakülte	298	92,5
	Yüksek Lisans	21	6,5
Okul Tecrübe	1-5 yıl	282	87,6
	6-10 yıl	33	10,2
	11-15 yıl	7	2,2
Öğretmen sayılarına Göre Okullar	1	160	49,7
	2	130	40,4
	3	32	9,9

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğretmenlerin 248’i (%77) erkek, 74’ü (%23) kadınlardan oluşmaktadır. Öğretmenlerin 207’si (%64.3) evli, 115’i (%35.7) ise bekar öğretmenlerden oluşmaktadır. Öğretmenlerin yaş aralıklarına göre bakıldığında en büyük temsil edilen grubun 184 (%57.1) kişi ile 21-30 yaş aralığında yer alan öğretmenler olduğu görülmektedir. Ayrıca, katılımcıların müdür yetkili (n=256, %79.5) olduğu görülmektedir. Kıdem değişkenine göre temsil oranı en yüksek grubun 139 (%43.2) kişi ile 1-5 yıl arasında tecrübeye sahip olan öğretmenler olduğu görülmüştür.

BULGULAR

1. Birleştirilmiş Sınıflı İlkokullarda Görevli Öğretmenlerin Stres Kaynakları ve Stres Belirtileri

Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlerin stres kaynakları ve stres belirtileri aşağıda Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4 Ölçek alt boyut puanlarına ait betimleyici istatistikler

Boyutlar	$X_{Min.}$	$X_{Maks.}$	$\bar{X}$	$X_{Std. Sap.}$	$\bar{X}_{madde}$
Örgütsel Stres Kaynakları	0	123	58,79	24,22	1,680
Stres Belirtileri	0	61	19,25	13,31	0,962
Stresin Performansa Etkileri	0	36	8,40	7,32	0,934
Stresle Başa Çıkma	0	44	21,23	7,38	1,930

Tablo 3’de görüldüğü üzere “Örgütsel Stres Kaynakları” alt boyutunda elde edilen puanlar 0 ile 123 ($\bar{X}$ =58.79, SS=24.22) arasında değişmektedir, “Stres Belirtileri” alt boyutunda elde edilen puanlar 0 ile 61 ($\bar{X}$ =19.25, SS=13.31) arasında değişmektedir, “Stresin Performansa Etkileri” alt boyutunda elde edilen puanlar 0 ile 36 ($\bar{X}$ =8.40, SS=7.32) arasında değişmektedir ve son olarak, “Stresle Başa Çıkma” alt boyutunda elde edilen puanlar 0 ile 44 ($\bar{X}$ =21.23, SS=7.48) arasında değişmektedir. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri az düzeyinden “orta düzey”e kadar değişik oranlarda stres yaşamakta, ancak çok veya pek çok düzeyde stres yaşamadıklarını belirtmektedirler.

2- Birleştirilmiş Sınıflı İlkokullarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerin Demografik Durum Değişkenlerine Göre Görüşleri

2.1. Görev Değişkenine İlişkin Bulgular

Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerin görev değişkenine göre görüşleri aşağıda Tablo 5a (t testi) ve 5b’de (Mann Whitney U Testi) verilmiştir.

Tablo 5.a. “Örgütsel Stres Kaynakları” puanlarının görev ilişkisinin incelenmesi (t testi)

Boyutlar	t	df	p	Görev	$\bar{X}$	X _{Std. Sap.}
Örgütsel Stres Kaynakları	-1,005	320	,316	Mdr Yet.	1,660	,043
				Öğretmen	1,756	,086

* $p<0.05$

Tablo 5.a’da görüldüğü üzere “Örgütsel Stres Kaynakları” alt boyut puanları 0.05 anlamlılık düzeyinde görev değişkeni açısından herhangi bir farklılık yaratmamaktadır. Dolayısıyla öğretmen görüşleri görev değişkeninden etkilenmemektedir.

Tablo 5.b. Alt boyut puanlarının görev ilişkisinin incelenmesi (Mann Whitney U Testi)

	Görev	N	Sıra ort.	Sıra Top.	M.W.U.	p
Stres Belirtileri	Müdür Y.	252	161,51	40701	9702	0,336
	Öğretmen	65	149,26	9702		
Stresin Performansa E.	Müdür Y.	252	157,42	39669,5	39669,5	0,545
	Öğretmen	65	165,13	10733,5		
Stresle Başa Çıkma	Müdür Y.	251	157,31	39484	39484	0,648
	Öğretmen	65	163,11	10602		

* $p<0.05$

Tablo 5.b’de görüldüğü üzere stres alt boyut puanları $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde görev değişkeni açısından herhangi bir farklılık yaratmamaktadır. Bulgular belirtilen boyutlarda öğretmen görüşlerini görev değişkeninden etkilenmediğini göstermektedir.

2.2. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin cinsiyet değişkenine göre görüşleri aşağıda Tablo 6a (t testi) ve 6b’de (Mann Whitney U Testi) verilmiştir.

Tablo 6.a. “Örgütsel Stres Kaynakları” puanlarının cinsiyet ilişkisinin incelenmesi (t testi)

Boyutlar	t	df	p	Cinsiyet	$\bar{X}$	X _{Std. Sap.}
Örgütsel Stres Kaynakları	-2,897	320	0,004*	Erkek	1,619	,674
				Kadın	1,882	,718

* $p<0.05$

Tablo 6.b. Alt boyut puanlarının cinsiyet ilişkisinin incelenmesi (Mann Whitney U Testi)

	Cinsiyet	N	Sıra ort.	Sıra Top.	M.W.U.	p
Stres Belirtileri	Erkek	244	153,26	37395	7505	0,041*
	Kadın	73	178,19	13008		
Stresin Performansa E.	Erkek	244	155,33	37900,5	8010,5	0,192
	Kadın	73	171,27	12502,5		
Stresle Başa Çıkma	Erkek.	243	146,34	35561		0,001**
	Kadın	73	198,97	14525	5915	

Tablo 6'a ve 6'b de görüldüğü üzere "Örgütsel Stres Kaynakları", "Stres Belirtileri" ve "Stresle Başa Çıkma" alt boyut puanları $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde kadın öğretmenler lehine farklılaşmaktadır. Dolayısıyla birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan kadın öğretmenler "orta" düzeyde erkek öğretmenlere göre daha fazla örgütsel stres yaşamakta, stres belirtileri göstermekte ve daha fazla stresle başa çıkma davranışları sergilemektedirler.

2.3. Medeni Durum Değişkenine İlişkin Bulgular

Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerin medeni durum değişkenine göre görüşleri aşağıda Tablo 7a (t testi) ve 7b'de (Mann Whitney U Testi) verilmiştir.

Tablo 7. a. "Örgütsel Stres Kaynakları" puanlarının medeni durum ilişkisinin incelenmesi (t testi)

Boyutlar	t	df	p	Medeni Durum	$\bar{X}$	$X_{Std. Sap.}$
Örgütsel Stres Kaynakları	-1,744	320	0,082	Evli	1,630	,047
				Bekar	1,769	,066

* $p < 0.05$

Tablo 7.a'da görüldüğü üzere "Örgütsel Stres Kaynakları" alt boyut puanları $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde medeni durum değişkeni açısından herhangi bir farklılık yaratmamaktadır.

Tablo 6.b. Alt boyut puanlarının medeni durum ilişkisinin incelenmesi (Mann Whitney U Testi)

	Medeni Durum.	N	Sıra ort.	Sıra Top.	M.W.U.	p
Stres Belirtileri	Evli	204	149,54	30507	9597	0,014*
	Bekar	113	176,07	19896		
Stresin Performansa E.	Evli	204	148,33	30260	9350	0,005**
	Bekar	113	178,26	20143		
Stresle Başa Çıkma	Evli	203	150,82	30615,5	9909,5	0,045*
	Bekar	113	172,31	19470,5		

Tablo 7'b'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğretmenlerin "Stres Belirtileri" ($p < 0.05$), "Stresin Performansa Etkileri" ($p < 0.05$) ve "Stresle Başa Çıkma" ($p < 0.05$) alt boyutlarında elde ettikleri puanlar bekâr öğretmenler lehine anlamlı seviyede farklılaşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan bekâr öğretmenler evli öğretmenlere nazaran "az" düzeyinden "orta düzey"e kadar değişik oranlarda stres yaşamakta ancak çok veya pek çok düzeyde stres yaşamadıklarını belirtmektedirler.

2.4. Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular

2.4.1. "Örgütsel Stres Kaynakları" alt boyut skorlarının farklı yaş seviyelerine sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA analizi ve Kruskal Wallis Analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8 "Örgütsel Stres Kaynakları" puanlarının yaş ilişkisinin incelenmesi

$f, \bar{x}$ ve SS Değerleri										
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Örgütsel Stres Kaynakları	21-30	184	1,77	,691	G.Arası	3,910	3	1,303		
	31-40	116	1,55	,654	G.İçi	149,907	318	,471		
	41-50	20	1,54	,828	Toplam	153,817	321		2,765	,042*
	51 ve üstü	2	1,60	,444						
	Toplam	322	1,67	,692						

* $p < 0,05$

Tablo 8’de “Örgütsel Stres Kaynakları” ($p<0.05$), alt boyutunda yaşa göre anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Gözlenen bu farklılaşmanın hangi yaşlar arasında olduğunun belirlenebilmesi için LSD post-hoc analizleri gerçekleştirilmiş ve aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9 Yaş Değişkeni LSD Analiz

Yaş (i)	Yaş (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
21-30 Yaş	31-40 yaş	,22211(*)	,08140	,007
	41-50 Yaş	,22960	,16165	,157
	51 yaş ve üstü	,17531	,48812	,720
31-40 yaş	21-30 Yaş	-,22211(*)	,08140	,007
	41-50 Yaş	,00749	,16624	,964
	51 yaş ve üstü	-,04680	,48966	,924

* $p<0,05$

Tablo 9’da görüldüğü üzere, LSDçoklu karşılaştırma analizi sonucuna söz konusu farklılığın; 21-30 ve 31-40 yaş grupları arasında, 21-30 yaş grubu lehine ($\bar{x}$ 1,77 $p<0,05$ düzeyinde), gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre 21-30 yaş grubunda bulunan öğretmenler 31-40 yaş grubunda bulunanlar öğretmenler göre “orta” düzeyinde daha fazla örgütsel kaynaklı stres yaşamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

2.4.2. “Stres Belirtileri” alt boyut skorlarının farklı yaş seviyelerine sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılaşmış farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen Kruskal Wallis analizi sonuçları Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10 Stres Belirtileri Boyutunda Kruskal Wallis Analiz

	Yaş	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p	Anlamlı Fark
Stres Belirtileri	21-30 yıl	183	172,49	10,3	3	0,016*	21-30 ile 31-40
	31-40 yıl	113	141,36				
	41-50 yıl	19	130,37				
	51 ve üzeri	2	193,75				

Tabloda “Stres Belirtileri” ($p<0.05$), alt boyutunda yaşa göre anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Gözlenen bu farklılaşmanın hangi alt gruplar lehine olduğunun belirlenebilmesi için alt gruplar ikişerli eşleştirilerek her bir çift için Mann Whitney U testleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre, Söz konusu farklılığın; 21-30 ve 31-40 yaş grupları arasında, 21-30 yaş grubu lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, 21-30 yaş grubunda bulunan öğretmenler 31-40 yaş grubunda bulunanlar öğretmenler göre “az” düzeyinde de olsa daha fazla stres belirtileri göstermektedirler. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

2.4.3. “Stresin Performansa Etkileri” alt boyut skorlarının farklı yaş seviyelerine sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılaşmış farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen Kruskal Wallis analizi sonuçları Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11 “Stresin Performansa Etkileri” Boyutunda Kruskal Wallis Analiz

	Yaş	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p	Anlamlı Fark
Stresin Perf. Etk.	21-30 yıl	183	177,62	19,63	3	0,001*	21-30 ile 31-40
	31-40 yıl	113	136,98				
	41-50 yıl	19	120,61				
	51 ve üzeri	2	64				

* $p<0,05$

Tabloda “Stresin Performansa Etkileri” ($p<0.05$), alt boyutunda yaşa göre anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Gözlenen bu farklılaşmanın hangi alt gruplar lehine olduğunun belirlenebilmesi için alt gruplar ikişerli eşleştirilerek her bir çift için Mann Whitney U testleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre,

söz konusu farklılığın; 21-30 ve 31-40 yaş grupları arasında, 21-40 yaş grubu lehine (0,05 düzeyinde), gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre 21-30 yaş grubunda bulunan öğretmenler 31-40 yaş grubunda bulunanlar öğretmenler göre “az” düzeyinde “Stresin Performansa Etkilerini” yaşamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

2.4.4. “Stresle Başa Çıkma” alt boyut skorlarının farklı yaş seviyelerine sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen Kruskal Wallis analizi sonuçları Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12 “Stresle Başa Çıkma” Boyutunda Kruskal Wallis Analiz

	Yaş	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p
Stresle Başa Çıkma	21-30 yıl	183	167,49	4,372	3	0,224
	31-40 yıl	112	145,55			
	41-50 yıl	19	146,95			
	51 ve üzeri	2	171			

* $p<0,05$

Tablo da “Stresle Başa Çıkma” ($p<0,05$), alt boyutunda yaşa göre aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

2.5. Kıdem Değişkenine İlişkin Bulgular

2.5. 1. “Örgütsel Stres Kaynakları” alt boyut skorlarının farklı kıdem seviyelerine sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılık olup olmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13 “Örgütsel Stres Kaynakları” puanlarının kıdem ilişkisinin incelenmesi

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri										
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Örgütsel Stres Kaynakları	1-5	139	1,80	,733	G.Arası	6,933	4	1,733	3,741	,005
	6-10	113	1,63	,598	G.İçi	146,884	317	,463		
	11-15	40	1,41	,656	Toplam	153,817	321			
	16-20	26	1,51	,758						
	21 ve üstü	4	2,17	,633						
	Toplam	322	1,67	,692						

* $p<0,05$

Tabloda “Örgütsel Stres Kaynakları” ($p<0,05$), alt boyutunda kıdeme göre anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Gözlenen bu farklılaşmanın kıdem yılları yaşlar arasında olduğunun belirlenebilmesi için LSD post-hoc analizleri gerçekleştirilmiş ve aşağıda sunulmuştur.

Tablo 14 “Örgütsel Stres Kaynakları” Boyutunda LSD Analiz

Mesleki Kıdem (i)	Mesleki Kıdem (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh $_{\bar{x}}$	p
1-5 yıl	6-10 Yıl	,17186(*)	,08622	,047
	11-15 Yıl	,39016(*)	,12214	,002
	16-20 Yıl	,29483(*)	,14545	,043
	21 yıl ve üzeri	-,36341	,34521	,293
6-10 Yıl	1-5 yıl	,17186(*)	,08622	,047
	11-15 Yıl	,21830	,12524	,082
	16-20 Yıl	,12297	,14806	,407
	21 yıl ve üzeri	-,53527	,34632	,123
11-15 Yıl	1-5 yıl	,39016(*)	,12214	,002

	6-10 Yıl	-,21830	,12524	,082
	16-20 Yıl	-,09533	,17148	,579
	21 yıl ve üzeri	,75357(*)	,35696	,036
16-20 Yıl	1-5 yıl	,29483(*)	,14545	,043
	6-10 Yıl	-,12297	,14806	,407
	11-15 Yıl	,09533	,17148	,579
	21 yıl ve üzeri	-,65824	,36560	,073
21 yıl ve üzeri	1-5 yıl	,36341	,34521	,293
	6-10 Yıl	,53527	,34632	,123
	11-15 Yıl	,75357(*)	,35696	,036
	16-20 Yıl	,65824	,36560	,073

* p<0,05

Tabloda görüldüğü üzere, LSD çoklu karşılaştırma analizi sonucuna söz konusu farklılığın; 1-5 yıl kıdemi olan grup ile 6-10, 11-15 ve 16-20 yıl kıdemi olan gruplar arasında, 1-5 yıl yıl kıdemi olan grubun lehine ($\bar{x}$ 1,80 p<0,05 düzeyinde), 11-15 yıl kıdemi olan grup ile 21 yıl ve üzeri kıdemi olan gruplar arasında 21 yıl ve üzeri kıdemi grubun lehine ($\bar{x}$ 2,17p<0,05 düzeyinde) gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre kıdemleri 1-5 yıl arasında olan öğretmenler, kıdemleri 6-10, 11-15 ve 16-20 yılları arasında olan öğretmenler göre “orta” düzeyinde ve yine 21 yıl ve üzeri kıdemi olan öğretmenler ise 11-15 yıl kıdemi olan öğretmenlere göre “orta” düzeyinde daha fazla “Örgütsel Kaynaklı” stres yaşamaktadırlar. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

2.5. 2. “Stres Belirtileri” alt boyut skorlarının farklı kıdem seviyelerine sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen Kruskal Wallis analizi sonuçları Tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 15“Stres Belirtileri”puanlarının kıdem ilişkisinin incelenmesi (Kruskal Wallis Analiz)

	Kıdem	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p	Anlamlı Fark
Stres Belirtileri	1-5 yıl	139	178,13	13,01	4	0,011*	1-5 ile 6-10, 11-15 ve 16- 20
	6-10 yıl	109	151,93				
	11-15 yıl	39	129,67				
	16-20 yıl	26	132,1				
	21 yıl ve ü.	4	147,75				

* p<0,05

“Stres Belirtileri” ($p<0,05$), alt boyutunda kıdeme göre anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Gözlenen bu farklılaşmanın hangi alt gruplar lehine olduğunun belirlenebilmesi için alt gruplar ikiye bölünerek her bir çift için Mann Whitney U testleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre, söz konusu farklılığın; 1-5 yıl kıdemi olan grup ile 6-10, 11-15 ve 16-20 yıl kıdemi olan gruplar arasında, 1-5 yıl yıl kıdemi olan grubun lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre kıdemleri 1-5 yıl arasında olan öğretmenlerde, kıdemleri 6-10, 11-15 ve 16-20 yılları arasında olan öğretmenler göre “az” düzeyinde daha fazla “Stres Belirtileri” görülmektedir. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

2.5. 3. “Stresin Performansa Etkisi” alt boyut skorlarının farklı kıdem seviyelerine sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen Kruskal Wallis Analizi sonuçları Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16“Stresin Performansa Etkisi” puanlarının kıdem ilişkisinin incelenmesi (Kruskal Wallis Analiz)

	Kıdem	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p	Anlamlı
							Fark
Stresin Perf. Etk.	1-5 yıl	139	179,85	14,99	4	0,005**	1-5 ile 6-10, 11-15 ve 16- 20
	6-10 yıl	109	150,31				
	11-15 yıl	39	133,65				
	16-20 yıl	26	128,96				
	21 yıl ve ü.	4	113,5				

* p<0,05

Tablo 16’da “Stresin Performansa Etkisi” ($p<0,05$), alt boyutunda kıdeme göre anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Gözlenen bu farklılığın hangi alt gruplar lehine olduğunun belirlenebilmesi için alt gruplar ikiye bölünmüş ve her bir çift için Mann Whitney U testleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre, gözlenen bu farklılığın; 1-5 yıl kıdemi olan grup ile 6-10, 11-15 ve 16-20 yıl kıdemi olan gruplar arasında, 1-5 yıl kıdemi olan grubun lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre kıdemleri 1-5 yıl arasında olan öğretmenlerde, kıdemleri 6-10, 11-15 ve 16-20 yılları arasında olan öğretmenler göre “az” düzeyinde daha fazla “Stresin Performansa Etkisi” görülmektedir. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

2.5.3. “Stresle Başa Çıkma” alt boyut skorlarının farklı kıdem seviyelerine sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılık olup olmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen Kruskal Wallis analizi sonuçları Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17“Stresle Başa Çıkma” puanlarının kıdem ilişkisinin incelenmesi (Kruskal Wallis Analiz)

	Kıdem	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p
Stresle Başa Çıkma	1-5 yıl	139	169,73	8,484	4	0,075
	6-10 yıl	109	147,73			
	11-15 yıl	38	146,5			
	16-20 yıl	26	147,42			
	21 yıl ve ü.	4	247,75			

* p<0,05

Tablo da görüldüğü üzere, “Stresle Başa Çıkma” alt boyut skorları farklı kıdem yıllarına sahip öğretmenler arasında anlamlı seviyede farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Böylece belirtilen boyutta öğretmen görüşlerinin kıdem değişkeninden etkilenmediği görülmektedir.

2.6. Görev Yapılan Okuldaki Öğretmen Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular

Görev yapılan okuldaki öğretmen sayısı değişkeni alt problemine ilişkin bulgular, öğretmen davranışları ölçeği alt boyutlarına göre yer almaktadır.

Tablo 18 “Örgütsel Stres Kaynakları” öğretmen sayısına göre ilişkilerinin incelenmesi

Boyutlar	Kareler T.	Sd.	Kareler O.	F	p	
Örgütsel Stres Kaynakları	Gruplar A.	1,587	2	,793	1,662	,191
	Gruplar İ.	152,230	319	,477		
	Toplam	153,817	321			

* p<0,05

Tablo 19 Alt Boyutlar ile Görev yapılan okuldaki öğretmen sayısına göre ilişkilerinin incelenmesi (Kruskal Wallis Analiz)

	Kıdem	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p
Stres Belirtileri	1	158	164,24	1,175	2	0,556
	2	128	152,44			
	3	31	159,37			
Stresin Perf. Etk.	1	158	155,99	0,685	2	0,71
	2	128	164,09			
	3	31	153,35			

* p<0,05

Tablo 18 ve 19’da görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin alt boyut puanlarının görev yapılan okuldaki öğretmen sayısı değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve *Kruskal Wallis Analiz* sonucunda “Stres Kaynakları”, “Stres Belirtileri”, “Stresin Performansa Etkisi” alt boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p>0,05$). Böylece belirtilen boyutlarda öğretmen görüşlerinin görev yapılan okuldaki öğretmen sayısı değişkeninden etkilenmediğini göstermektedir.

2.6. 1. “Stresle Başa Çıkma” alt boyut skorlarının görev yapılan okuldaki öğretmen sayısı arasında anlamlı seviyede farklılık olup olmadığının belirlenmesi için gerçekleştirilen *Kruskal Wallis Analiz* analizi sonuçları Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20 “Stresle Başa Çıkma” öğretmen sayısına göre ilişkisinin incelenmesi (Kruskal Wallis Analiz)

	Kıdem	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p	Anlamlı Fark 2 ile 3
Stresle Başa Ç.	1	157	163,33	8,123	2	0,017*	
	2	128	144,14				
	3	31	193,32				

Tablo 20’de görüldüğü üzere, “Stresle Başa Çıkma” alt boyutunda görev öğretmen sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Gözlenen bu farklılığın hangi alt gruplar lehine olduğunun belirlenebilmesi için alt gruplar ikiye eşleştirilerek her bir çift için Mann Whitney U testleri gerçekleştirilmiştir. Tabloda söz konusu farklılığın; iki öğretmenli grup ile üç öğretmenli grup arasında, üç öğretmenli grubun lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre üç öğretmenli okullarda görev yapan öğretmenlerde, iki öğretmenli okullarda görev yapan öğretmenlere göre “orta” düzeyinde daha fazla “Stresle Başa Çıkma” davranışları görülmektedir. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

SONUÇ-TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlerin stres kaynakları, stres belirtileri, stresin performansa etkileri ve stresle başa çıkma yöntemlerine ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanan mevcut araştırma ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan öğretmenler “az” düzeyden “orta düzey”e kadar değişik oranlarda stres yaşamakta ancak “çok” veya “pek çok” düzeyde stres yaşamadıklarını belirtmektedirler. Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri en yüksek stresi örgütsel nedenlerden kaynaklı (fiziki durum, bürokratik işler, kaynak yetersizliği, zaman sorunu, program sorunu vb. durumlarda) yaşamaktadırlar.

Mevcut araştırma sonuçlarını destekleyen Earl'ın (1993), araştırması kapsamındaki öğretmenlerin dörtte üçünün de son derece stresli olduğu belirlenmiştir. Aslan (1995) tarafından yapılan “Öğretmenlerin Örgütsel Stres Kaynakları” konulu çalışmada, okul örgütlerinin yapı ve işleyişlerine ilişkin olarak ortaya çıkan olumsuz durumların, öğretmenler tarafından stres yaratıcı olarak algılandığını ve dolayısıyla öğretmenlerin örgütsel stres içinde bulduklarını göstermektedir. Demir (1997) tarafından yapılan çalışmada ise strese neden olan faktörler “ücret yetersizliği, yetkilerin yetersiz oluşu, çalışmaların karşılığını alamama, öğrenci velilerinin haksız talepleri” şeklinde belirlenmiştir. Stres belirtileri “yorgunluk, uykusuzluk ve gerginlik” olarak tespit edilmiştir. Öğretmenlerin neden stres yaşadıklarına dair; Öztürk (1995) tarafından yapılan “İlkokul Öğretmenlerinin Çalıştıkları Okulun İklimine İlişkin Algıları ile Gerilim (Stres) Düzeyleri Arasındaki İlişkiler” konulu çalışmada genel olarak değerlendirildiğinde, deneklerin kişisel özelliklerine göre çalıştıkları okulun iklimine ilişkin algıları; deneklerin bitirdikleri okul, cinsiyet, yaş ve çalıştıkları semt değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Davis'in (1992) yaptığı stresle başa çıkma başarılarının araştırılmasında en fazla stres yaratan etmenlerin “idari desteğin eksikliği, fazla kalabalık sınıflar, ilgisiz öğrenciler ve yüklü müfredat” olduğu ifade edilirken, stresle başa çıkmada kadın ve erkek öğretmenler arasında bir fark bulunmamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğu düşük seviyede stres yaşamaktadırlar. Özdayı (1990) tarafından yapılan çalışmada; stres yaratan etmenler; “maaş azlığı, öğrencilerin verimsiz çalışmaları, mesleki gelişme koşulları, öğrencilere inceleme ve araştırma yaptıramama ve merkezi yönetime bağlılık”tır. En az stres yaratan etmenler ise; yönetim veli ilişkileri, meslekte siyasi ayrımlar, kendini yetersiz hissetme, zaman yetersizliği ve yönetimin ayrıcalıklı tutumu ile ilgilidir.

Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan kadın öğretmenler “orta” düzeyde erkek öğretmenlere göre hem daha fazla örgütsel stress yaşamakta hem de daha fazla stresle başa çıkma davranışları göstermektedirler. Birleştirilmiş sınıflı köy okulları, bir veya iki ya da en fazla üç öğretmenli okullar oldukları için bu okullarda görev yapan öğretmenler kadın öğretmenler sosyal yönden bir yalıtılmışlık hissi yaşamaları stres artışına kaynaklık etmiş olabilir. Mevcut sonuç Dobrowski'nin (1990) yaptığı araştırma sonuçları ile farklılık içermektedir. Dobrowski'nin (1990) yaptığı çalışmada, banliyölerdeki okullarda görev yapan kadın erkek ve öğretmenlerin tükenme ve stres düzeylerinin karşılaştırmalı olarak ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre kadın ve erkek öğretmenlerin stres düzeyleri arasında öğretmenlik deneyimi, eğitim düzeyi ve branşlarına göre anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır. En fazla stres yaratan etmenler; “ücret, fazla işyükü, yetersiz disiplin ve kararlara katılmama” ile ilgilidir. Erkek öğretmenlerde, mesleki yükselme olanaklarının az oluşunun kadın öğretmenlere göre daha fazla stres yarattığı tespit edilmiştir.

Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görev yapan bekâr öğretmenler evli öğretmenlere nazaran “az” düzeyinden “orta düzey”e kadar değişik oranlarda stres yaşamakta ancak “çok” veya “pek çok” düzeyde stres yaşamadıklarını belirtmektedirler.

21-30 yaş grubunda bulunan öğretmenler 31-40 yaş grubunda bulunanlar öğretmenler göre “orta” düzeyinde daha fazla “örgütsel kaynaklı stres” yaşadıkları, 21-30 yaş grubunda bulunan öğretmenler 31-40 yaş grubunda bulunanlar öğretmenler göre “az” düzeyinde de olsa daha fazla “stres belirtileri” göstermektedirler. Yine 21-30 yaş grubunda bulunan öğretmenler 31-40 yaş grubunda bulunanlar öğretmenler göre “az” düzeyinde de olsa 31-40 yaş grubu öğretmenlerinden daha fazla stres performanslarını olumsuz etkilemektedir.

Araştırma sonuçlarına göre kıdemleri 1-5 yıl arasında olan öğretmenler, kıdemleri 6-10, 11-15 ve 16-20 yılları arasında olan öğretmenler göre “az” düzeyinde daha fazla stres belirtileri görülmektedir. Ayrıca kıdemleri 1-5 yıl arasında olan öğretmenler, kıdemleri 6-10, 11-15 ve 16-20 yılları arasında olan öğretmenler göre “az” düzeyinde daha fazla stresin performans etkisi görülmektedir.

Kıdemleri 1-5 yıl arasında olan öğretmenler, kıdemleri 6-10, 11-15 ve 16-20 yılları arasında olan öğretmenler göre “orta” düzeyinde ve yine 21 yıl ve üzeri kıdemi olan öğretmenler ise 11-15 yıl kıdemi olan öğretmenlere göre “orta” düzeyinde daha fazla örgütsel kaynaklı stres yaşamaktadırlar.

Öğretmenlerin özellikle mesleklerinin ilk yıllarında olmaları, bekar olmaları, kırsal ortamda ve sosyal yönden daha az etkileşimin olduğu ortamda çalışıyor olmaları stres düzeylerinin artmasına neden olmuş olabilir. Şöyle ki üç öğretmenli okullarda görev yapan öğretmenler, iki öğretmeni okullarda görev yapan öğretmenlere göre “orta” düzeyinde daha fazla stresle başa çıkma davranışları görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlerin stres düzeylerini optimum düzeyde tutmak için aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- a) Öğretmenlerin kurumsal/örgütsel ortamları iyileştirilmelidir.
- b) Belli bir yıl çalışma süresini tamamlayan en azından aday öğretmenlik statüsünde olmayan öğretmenlerin atanması sağlanmalıdır.
- c) Bekar ve kadın öğretmenler uzun süre birleştirilmiş sınıfta çalıştırılmamalıdır.
- d) Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlerin özlük hakları iyileştirilmelidir.
- e) Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlere yönelik eğitim-öğretim yılı içerisinde düzenli hizmet içi eğitim kurs ve seminerleri, sosyal-kültürel faaliyetler düzenlenmelidir.
- f) Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda görevli öğretmenlere yönelik uzman ekiplerden oluşan gezici psikolojik yardım ve danışmanlık hizmeti kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, A. (1998). Okul Yöneticiliği. Ankara: Pegem Yayınları,
- Akgün, A., Kemaloğlu, A.,T. (1991). Stres Yönetimi. Milli Eğitim Vakfı Dergisi, Ankara,
- Aslan, M. (1995). “Öğretmenlerin Örgütsel Stres Kaynakları.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya,
- Baltaş,A.,Baltaş Z. (1998). Stres ve Başa Çıkma Yolları. İstanbul: Remzi Kitabevi,
- Bilgen, H. N. (1998). “Öğretmen Ve Eğitimi. Milli Eğitim. 137, (Ocak, Şubat, Mart).
- Brown,J. (1984). “Missouri Teachers Experience Stress”.Missouri:.
- Bursalioğlu,Z. (1999). Okul Yönetiminde Yeni Yapı Ve Davranış. Ankara: Pegem Yayınları,
- Can, H. (1992). Organizasyon ve Yönetim. Ankara : adım yayıncılık,
- Davis, D., G. (1993). “Secondary School Teachers’ Coping Resources Perceived Symptoms And Sources Of JobStress”. Dissertation Abstract International. Vol.54, No:3, September
- Demir, K. (1997). “Ortaöğretim Okullarında Yönetici Ve Öğretmenlerin İş Stresi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara,
- Earl, J.,C. (1993). “The Relationship Between Career Development And Stress İn ElementaryTeachers”. Dissertation Abstract International. Vol.54, No: 5, November
- Güçlü, N. (2001). *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 1 s. 91-109, Ankara.*
- Norfolk, D. (1989). İş Hayatında Stres Kaynakları. (Çev.Leyla Serdaroğlu) İstanbul: Form Yayınları,No:3,

- Özdayı, N. (1990). “Resmi Ve Özel Liselerde Çalışan Öğretmenlerin İş Tatmini Ve İş Streslerinin Karşılaştırmalı Analizi.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul,
- Pehlivan, İ. (1993). Eğitim Yönetiminde Stres Kaynakları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- Pehlivan, İ. (2000). İş Yaşamında Stres. Pegem Yayınları, 1. Baskı. Ankara: 2000.
- Sabuncuoğlu, Z., Melek T.(1996). Örgütsel Psikoloji. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları,
- Saunders, R.R. Ve J.F. Watkins. (1980).“TeacherBurnout / Stress ManagementResearch”. Alabama-Huntsville:
- Tishler, W., Bill, E. (1987).“Sources Of Stress For Teachers”. Alabama:
- Tural, N. (1994). “Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Stres Kaynakları, Stres Tepkileri Ve Stresle Başetme Yolları.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir,
- Ulusoy, Y., Ö. (1997). “Okul Yöneticilerinin Stres-Empati-Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Tarama.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli,